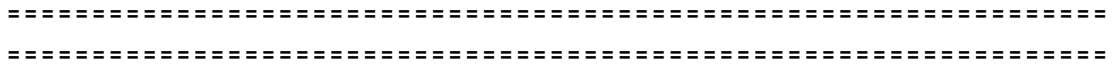

לך לך
ה' תשע"א
כתובת:
[Haim9910@net
o.net.il](mailto:Haim9910@neto.net.il)

אורח הילדה

= פרשת לך לך =

מארצך וממולדתך ומבית אביך

(יב,א) ויאמר ה' אל אברהם לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך:

הכתוב מונה הליכה מארצו וממולדתו ומבית אביו, ואם איירי בהליכה אחת, היינו שילך מחרן לארץ כנען, צ"ב מדוע מנה הכתוב ג' סוגי הליכות, בפרט שלכאורה סדרם הפוך, שקודם יוצא מבית אביו ואח"כ ממולדתו ואח"כ מארצו. (ועיין אור החיים).

יש מקום להסביר, שבא הכתוב למנות ג' סוגי הליכות, אלא שסוגים אלו ניתן להסבירם בכמה אופנים:

א. שיטת הסדר עולם (פ"א) שאברהם הלך ב' פעמים אל א"י, בראשונה הלך בהיותו בן ע' שנים, ואז נגלה אליו והודיעו ברית בין הבתרים, אח"כ חזר לחרן, ובשניה הלך בהיותו בן ע"ה שנים, על הליכה שניה זו מדבר הכתוב, שאז הלך עמו לוט וכל הנפש שעשו בחרן, והלך על מנת להשתקע בארץ כנען. כמו"כ שיטת המדרש (תהלים צה) שגם ההליכה מאור כשדים עד חרן נחשבת להליכה, וגם ההליכה מחרן עד א"י נחשבת להליכה נוספת, והדין נותן, שהרי היו כחמישים שנה הבדל בין זה לזה (כמו שיתבאר להלן).

עפ"י יש מקום להסביר, שאכן ג' פעמים נאמר לו ללכת, בראשונה הלך 'מארצך' היינו אור כשדים וארץ בבל. בשניה הלך 'ממולדתך' היינו שבמעמד ברית בין הבתרים העמיד הקב"ה את אברהם לעם בפני עצמו, היינו שמולדתו תחשב לעם למרות שכבר ישן ע' אומות בעולם, ולכן בהליכה זו יצא ופנה ממולדתו. בשלישית הלך 'מבית אביך' היינו שנפרד מהם ויצא מחרן מקום מגורי אביו. [ועוד, שמאחר שכבר לא היו נחשבים למולדתו והיה כקטן שנולד, לכן כינה את משפחתו בית אביו].

יתכן לומר שג' פעמים נאמר לו לך לך, אלא שהכתוב כאן מונה את כולם בבת אחת, משום שסו"ס כולם ענין אחד, היינו לצאת ממצבו באור כשדים מקום הכפירה וללכת אל ארץ הקדושה, אולם בפועל נאמרו לו ג' הליכות, פעם אחת ללכת מארצו ופעם אחת ממולדתו ופעם אחת מבית אביו.

ב. בסגנון דומה, ניתן להסביר שאכן הלך רק פעם לא"י, אלא שהכתוב מונה את ג' השלבים שניתק על ידם ממה שהיה קודם לכן ונתחדש להיות דבר חדש לעצמו. בראשונה הלך 'מארצך' היינו מאור כשדים מקום עבודת אלילים והקמת המגדל, בשנית הלך 'ממולדתך' היינו שעזב את אביו ואמו מולידיו במה שנשארו בחרן, והוא המשיך להטלטל משם אל ארץ אחרת, בשלישית נצטוו לעזוב את לוט שהוא מבית אביו, וזהו 'מבית אביך' היינו שיעזוב את כל העבר, יען שהוא התחלה חדשה לעם חדש ואין לו שייכות עם העבר, בין ארצו ובין מולידיו עצמם ובין משפחת אביו בכללה.

עפ"י דרך זו, ניתן להסביר שתיבת לך, היינו שייך לעצמו, היינו שיהיה נפרד מארצו מולדתו ובית אביו, עד שלבסוף היה דבר לעצמו. וגם אם נאמר לו ג' פעמים ללכת, הנה רק בהליכה זו נאמר לו שמטרת ההליכה היא שלבסוף יהיה 'לך' - דבר לעצמו.

ג. כיו"ב, יש מקום לומר, למבואר בפרקי דרבי אליעזר (כו), שנסיון לך לך הוא קושי הטלטול, שאין לך קשה מן הטלטול. עפ"י מבואר, שכל הטלטול שהיה לו מאת שיצא ממקומו הראשון עד מצא מנוחה, כל זה נחשב להליכה אחת ונסיון אחד.

עפ"י נוכל להסביר, שהלך מארצו היינו אור כשדים, וממולדתך הוא חרן ששם מקום משפחתו הוריו מולידיו, ומבית אביך הוא ארץ כנען, שבעת הרעב הוצרך לגלות למצרים, וארץ ישראל הוא 'בית אביו' כי א"י היתה בידי זרעו של שם בן נח, [וכמבואר ברש"י על והכנעני אז בארץ, שהולך וכובש את הארץ מידו של שם], והוכרח ללכת אל ארץ מצרים מקום בית חם וזרעו, וכל זה נכלל בהליכה זו - עד שהגיע אל המנוחה ואל הנחלה באלוני מורה.

עפ"י הדברים האלה, מבואר מדוע סידר הכתוב ארצך קודם מולדתך ומולדתך קודם בית אביך, כי סוג ההליכות הוא מונה, וזה סדרם.

ד. בסגנון אחר, יש מקום לומר שחרן נחשבת לארצו (עיין רמב"ן), היינו משום שהיה שם רוב שניו, שהרי גם לשיטת הפרדר"א (כו) שהיה בן כ"ג בעת אור כשדים, הנה כאן היה בן ע"ה שנים בצאתו מחרן, נמצא שרוב שנותיו [עד הנה] עשה שם, על כן נקראת חרן ארצו.

אולם החילוק בין 'מולדתך ובית אביך', שמולדתך היינו אמו, ובית אביו היינו אביו, כי בן נח אין לו חזקה ועל כן נקט אמו קודם אביו.

אל הארץ אשר אראך

אל הארץ אשר אראך:

הנה המפרשים ביארו בזה כמה ביאורים, גם שהיא הארץ אשר הראה לך אותה, היינו שיעשה בה קנין בראיה (וזה היה בבב"ה, וכן ראה משה בנבואה קודם מותו). או שהיא ארץ אשר ששם יראה אליו במראות נבואה. או שבתוך הארץ עצמה יילך למקום ששם יראה שרצון ה' ללכת שמה, כעין הר המוריה שראה שם ענן קשור, או בשכם שנרמז לו שיהיה שם ולכן בנה שם מזבח.

אולם יותר נראה, שהנה על מעלת הארץ נאמר (דברים יא, יב) אֶרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ דָרַשׁ אֶתְּהָ תָמִיד עֵינֵי ה' אֱלֹקֶיךָ בְּהַ מְרִשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה. נמצא שבא"י נמצאים כנגד עיני ה' תמיד, ולכן בדרך משל, אם יעמוד אדם אחורי חברו או בצדדיו יש אפשרות להסתתר יותר, אולם אם הוא כנגד עיניו ממש, הנה הוא רואה אותו תמיד. זה פשר הציווי, שיילך אל הארץ הידועה ששם אראה אותך תמיד. [גם מטעם זה נבחרה א"י לחלקו, יען שהוא רצה להתדבק בה' בכל כחו וזמנו, הנה הארץ המיוחדת לזה, היא הארץ שהשגחת ה' בה תמיד, וידוע ביאור חז"ל עה"פ בהנחל עליון גוים וכו' שהאומה והארץ שאין עליה השגחת שרים אלא השגחת ה' בלבד הם עם ישראל וא"י].

ויש מקום לבאר, שמכאן ואילך מתחיל השכר על לך לך. א] תחת 'ארצך', יתן לו ארץ אשר אראך, היינו הארץ המשובחת ביותר. ב] תחת 'מולדתך', יתן לו (ב) וְאֶעֱשֶׂךָ לְגוֹי גָדוֹל וְאֶבְרַכְךָ וְאֶגְדָּלְךָ שְׂמִיךָ וְהָיָה בְרָכָה, היינו שמהותו של האדם נגזר כתוצאה ממשפחתו, אולם אברהם יהיה לעם בפני עצמו ויהיה לו מולדת עצמית, וגוי זה יהיה גדול. גם יהיה מבורך מצד עצמו, היינו שלא יצטרך לממון אחרים. גם יהיה שמו גדול בלא צורך לידעת משפחתו. ג] כנגד בית אביו, אמר לו (ג) וְאֶבְרַכְךָ מִבְּרַכְיָךָ וּמִקְלָלְךָ אֶאֱרָ וְנִבְרַכְוּ בְךָ כָּל מְשֻׁפָּחֹת הָאָדָמָה. היינו שלא יצטרך לסיוע משפחתו על מנת לעמוד במלחמות כנגדו על שנושא את דגלה של דת האמת, וכמו שעד הנה סייעו בידו משפחתו, אלא ה' ילחם עבורו, ולא יצטרך לבית אביו אלא אדרבה הוא יהיה לבית שיתברכו על ידו כל משפחות האדמה, וכולם יצטרכו לו.

כמה ביאורים

בעשרת הנסיונות

עֲשֶׂרָה נְסִיוֹנוֹת נִתְּנָה אֲבִרָהּ אֲבִינוּ עָלֵינוּ הַשְּׁלוֹם וְעַמְד בְּכֻלָּם, לְהוֹדִיעַ

כְּמָה חֲבָתוֹ שֶׁל אֲבִרָהּ אֲבִינוּ עָלֵינוּ הַשְּׁלוֹם. (אבות ה, ג)

ויש לעיין, א] מהם העשרה נסיונות, ב] מדוע נתנסה, ג] מדוע נתנסה באלו, ד] מניין לנו שאכן נתנסה בעשרה נסיונות, כי בתורה לא נתפרש אלא בעקידת יצחק בלבד שהוא נסיון.

א. שיטת האבות דרבי נתן

באבות דרבי נתן (לג,ב) "עשר נסיונות נתנסה אברהם אבינו לפני הקב"ה, ובכולן נמצא שלם, ואלו הן: שנים בלך לך, ב' בשתי בניו, ב' בשתי נשיו, אחד עם המלכים, ואחד בין הבתרים, אחד באור כשדים, ואחד בברית מילה. וכל כך למה, כדי שכשיבא אברהם אבינו ליטול שכרו, שיהיו המלאכים אומרים יותר מכולנו, יותר מכל שוה אברהם אבינו ליטול שכרו, שנא' (קהלת ט) לך אכול בשמחה לחמך ושתה בלב טוב יינד".

דברי התנא צ"ב בכמה וכמה פרטים: א] מנה ב' נסיונות בלך לך, אלא שלא נתבאר היכן היו בזה ב' נסיונות. ב] מנה ב' בשתי נשיו, והנה לגבי שרה מצאנו כמה וכמה נסיונות אפשריים, 1. שהיתה עקרה אין לה ולד עד צ' שנים. 2. מה שנלקחה לפרעה. 3. מה שנלקחה לבית אבימלך. 4. שהוצרך לקנות מקום קבורתה בדמים יקרים. 5. הריב שבינה לבין הגר ומה שגרמה לגרש את הגר וישמעאל. ג] כיו"ב לגבי הגר, ניתן להסביר 1. שהנסיון היה במה שהיה צריך לשאתה לאשה כי אשתו לא ילדה לו. 2. גם ניתן להסביר שהיה הנסיון במה שעשתה מריבה עם שרה. 3. ניתן לומר שהכוונה שהוצרך לגרשה ושם נאמר לו שלא יירע לו על אמתו על שמשלחה. ד] מה שמנה ב' בב' בניו, שניתן להסביר שלגבי יצחק היינו עקידת יצחק, אולם לגבי ישמעאל ניתן להסביר כמה אופנים, או שהכוונה שנתנסה במה שראה אותו יוצא לתרבות רעה, או שהוצרך לשלחו והורע בעיניו. ה] צ"ב מה היה הנסיון בברית בין הבתרים, הלא מראה נבואה היה. ו] צ"ב הלא למלחמת המלכים הכניס אברהם את עצמו, ואיך היה זה נסיון. ז] מה היה הנסיון בברית מילה, הלא אדם שהקב"ה כורת עמו ברית האם נסיון נחשב לו, הלא לשמחה תחשב לו.

ביאור שיטת רבי נתן

שאלה א': בראשונה צריך לבאר מהם הב' נסיונות בלך לך. כי יש מקום לבאר דבריו בכמה אופנים: א. ברוב המדרשים מונים "ויהי רעב בארץ" לאחד מהנסיונות, שתיכף בבואו לארץ שנצטוו ללכת שמה, הנה מיד היה שם רעב (ומבואר במדרש שהיה זה פעם ראשונה בעולם שהיה רעב), והוכרח לרדת מצרימה. משום ששני הנסיונות מהותם ללכת גלות והטלטל ממקום למקום, חשבם התנא לב' נסיונות בלך לך, וגם כי שניהם הם חטיבה אחת בנסיון של לך לך מארצך. [לביאור זה, אנו ממעטים במחלוקת במנינם של עשרת הנסיונות, ומעמידים את דבריו כרוב המדרשים]. ב. במדרש תהלים (צה) מונה ב' נסיונות "ולך לך מארצך, ויציאתו מחרון". משמע שסבר כשיטת הסדר עולם (א) שכשהיה אברהם בן ע' שנים יצא מאור כשדים והגיע לארץ כנען, ושם היה מעמד ברית בין הבתרים, ואח"כ יצא משם לחרון, וכשהיה בן ע"ה שנים יצא מחרון ללכת ארצה כנען. נמצא שב' פעמים הוכרח ללכת בגלות, בפעם הראשונה היה מארצך ובפעם השניה ממולדתך היינו מאביו ואמו שהיו בחרן, וגם רבי נתן מונה אותם לב' נסיונות. ג. יש מקום לומר שהכוונה שההליכה מאור כשדים היא הליכה אחת, ואילו הליכתו מחרון היא הליכה נוספת, נמצא ששני פעמים נדרש ממנו ללכת ולהטלטל בגלות, [אולם מה שיצא למצרים הוא המשך אחד מיציאתו מחרון, כנ"ל]. ד. יש

מקום לומר, שהנה גם בהליכה לעקידה נאמר (בראשית כב, ב) **וְלֹדְ לְךָ אֶל אֶרֶץ הַמְרִיָּה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה עַל אֶחָד הַהָרִים אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ**. הרי שהיו ב' נסיונות בלשון 'לך לך', שהיה ענינם ללכת אל מקום מסוים בלא ידיעה היכן המקום, והוא הלך בזריזות לעשות רצון קונו. לפי"ז יש כאן נסיון חדש שלא שמענו במדרשים אחרים כן. [נועין בדברי הרשב"ץ (אבות ה, ג) שכולם מודים שהנסיון הראשון היה בלך לך מארצך והאחרון היה בלך לך אל ארץ המוריה. הרי שהבחין בכך, אלא שלדעתו ההליכה אל ארץ המוריה היא חלק מנסיון העקידה בכלל].

שאלות ב'ד': נראה ששיטת רבי נתן, שנסיון אין פירושו שהיה לזמן מסוים במצב קשה ונבחן האם ירהר אחרי המקום, אלא נסיון פירושו שנבדק בעשרה קשיים שונים, ויש שמצב מסוים נמשך שנים רבות ויש שנמשך זמן קצר. הנה לשיטת רבי נתן נמנים ב' נשיו לב' נסיונות, אכן בכל אחת מנשיו נבחן, הנה שרה היתה עקרה צ' שנים, וגם גרמה לגרש את הגר, וגם נלקחה ב' פעמים למלכים, כל אלה נחשבים לנסיון אחד, היינו שנבחן כיצד יתנהג במצבים שנולדו לו על ידי שרה. היינו מה שה' סיבב ששרה תגרום לו מצבים שונים ונבחן כיצד ינהג שם. כיו"ב נמנית הגר לנסיון אחד, היינו כל מה שנולד על ידה, גם עצם נישואיה [שהדגישו את הצער של אי לידתה של שרה, ומה שלקח שפחה, ושהיא גם מצרית מבנות חם], וגם מה שלבסוף הוצרך לשלחה. כיו"ב נבאר לגבי ישמעאל, שאכן כל מעשיו שיצא לתרבות רעה ומה שהוכרח לשלחו כל אלה הם נסיון אחד גדול, עד שעשה תשובה (כמבואר בב"ב טז: ומשמע שלולי זה לא היה נחשב למבורך בכל, ואחרי שנשלמו כל הנסיונות נאמר ואברהם זקן וה' ברך את אברהם בכל). כיו"ב נוכל להסביר, שלשיטת רבי נתן "אור כשדים" כולל את כל התקופה משנולד עד שברח משם אחרי אור כשדים, שכל זה נכלל במה שנבחן כיצד ינהג עם נמרוד ואנשיו, ולכן אינו צריך לחלק את התקופות לשנים כשיטת רבי אליעזר להלן.

שאלות ה'ז' יבוארו להלן בס"ד בשאר דברי חז"ל בענין.

ב. שיטת הפרקי דרבי אליעזר

שיטת הפרקי דרבי אליעזר (כו-ל) שהעשרת הנסיונות אלו הן: א- שכשנולד אברהם רצו נמרוד וחבריו להרגו, והוחבא מתחת לארץ י"ג שנים, שבהם לא ראה שמש וירח. ב - נמרוד אסרו עשר שנים, ולבסוף רצה לשרפו באור כשדים. ג - לך לך מארצך. ד - ויהי רעב בארץ. ה - ותוקח האשה בית פרעה. ו - מלחמת המלכים. ז - ברית בין הבתרים. ח - מילה. ט- גרש את האמה [ואת בנה]. י - עקידת יצחק.

לשיטת רבי אליעזר, אנו צריכים בירור מהו הגדר של הנסיונות, שהרי לשיטתו אנו מונים מאורעות מסוימים דייקא, שרק הם נחשבים לנסיונות. אולם עם העיון נראה, שניתן לחלק את

הנסיונות לב' חלקים, א. נסיונות שבאו על ידי דבר ה', ב. נסיונות שנוצרו משום אמונתו בה', והם באו על ידי בני אדם.

חלק הראשון של הנסיונות הם על ה' ועל משיחו, שמשום שהכריזו על אמונתו בה' ומרד בע"ז, לכן נתייסר בידי בני אדם, שעל ידי מלחמה בו רצו להלחם בה', המה מה שהוחבא מתחת לארץ י"ג שנים, ומה שנמרוד אסרו ורצה להרגו, מלחמת המלכים שלדעת ר"א באו להלחם על מנת להרוג את אברהם (וכמו שבארתי באריכות בפ' לך לך תשי"ע). החלק השני הם נסיונות שבאו מאת ה' אליו, ולשיטת ר"א הנסיון בהם היה משום שהיה קשה לעשותם, שהרי "אין לך קשה מן הטלטולי" ואילו ה' אמר לו לך לך. כך גם נסיון הרעב, שמיום שנברא העולם לא היה רעב, ורק בארץ כנען היה הרעב, ומתוך כך הוכרח לרדת מצרימה. ברית בין הבתרים ששם הודיעו על גלות וצער בניו, שיש מקום לשאול מאחר שאברהם ראש המאמינים ובניו אחריו מה מקום שהם יצטערו בעולם הזה. נסיון המילה משום שהיה זקן. נסיון העקידה ידוע, שהיה קשה מכולם.

המה עשרה מקומות שה' ניסה אותו בהם האם ידבק בתומו, האם יאמין בה' למרות הנסיונות שנתגלגלו אל פתחו. ביאורם של דברים יהיה, עפ"י דברי החובת הלבבות (שער חשבון הנפש פ"ג - כ"ז) **"ודע, אחי, כי העשרה נסיונות, שניסה המקום את אברהם אבינו, לא היינו משבחים לו עמדו בהם, לולי שהיה מקבל הכל מאלהיו ברצון ובטוב לבב, כמו שנאמר (נחמיה ט, ח): ומצאת את לבבו נאמן לפניך"**. היינו שנבחנו בעשרה מקומות לא אם יעשה, אלא כיצד יקבלם.

בבית אבימלך

אלא שעדיין צע"ג בשיטתו, מאחר שאנו מונים את לקיחת שרה לבית פרעה, מדוע זה אין אנו מונים את לקיחתה לבית אבימלך לנסיון נוסף. כמו"כ לא נתבאר מדוע נחשב לנסיון, הלא לא היה כן מאת ה', אדרבה ה' הגין בעדו לבל יגעו במשיחיו, וגם לא היה זאת משום שבאו ללחום באברהם על אמונתו, שהרי מצד תאוות בשרים נתגלגל שרצו המלכים לקחתה.

והנה הרד"ל (פכ"ו) מבאר, שאכן נסיון של פרעה ושל אבימלך נחשב לנסיון אחד, יען ששניהם מין אחד, היינו ששניהם היו דומים במהותם. עפ"י הוא מבאר מדוע מביא ר"א את מעשה אבימלך מיד אחרי מעשה דפרעה. כיו"ב נוכל להסביר שגרש את האמה הזאת ואת בנה שניהם נסיון אחד, למרות שמשמע מלשון הכתוב שהיה לו קושי בכל אחד מהם, גם מצד הגר שהיתה אשתו וגם מצד ישמעאל שהיה בנו, אלא משום ששניהם ענין אחד הרי הם נחשבים לנסיון אחד (אכן הרמב"ם מנאם לשנים).

אלא שלעני"ד נראה שביאור דבריו אינו כן, ומה שהביא הרד"ל ראייה ממה שהסמיך ענין פרעה לאבימלך, נוכל לומר שאכן שניהם היו בסמיכות זה לזה, ולכן הביאם יחד.

והא לך לשון פרקי דר"א (פרק כו) "הנס החמשי, נלקח שרה אשתו לפרעה לאשה, וכי יש אדם שרואה את אשתו נלקחה לאיש אחר ואינו קורע את בגדיו, אלא שלא קרב אליה, ומניין שנלקחה שרה לפרעה לאשה שני ויראו אותה שרי פרעה. ר' יהושע בן קרחא אומר, באותה הלילה שנלקחה

שרה אמנו ליל יום טוב הפסח היה, והביא הב"ה על פרעה ועל ביתו נגעים גדולים, להודיע שכך הוא עתיד להכות את עם ארצו, שני וינגע ה' את פרעה נגעים גדולים וכו' במצרים כתיב עוד נגע אחד אביא על פרעה, וכי נגעים היו והלא מכת גדולי מצרים היו והמכות נמשלו בנגעים לכך נאמר וינגע ה' את פרעה וכו'. ר' יהושע בן קרחא אומר, שרה היתה אשת פרעה, מאהבתו אותה כתב לה בשטר כתובתה כל ממונו, בין כסף בין זהב בין עבדים וקרקעות, וכתב לה את ארץ גושן לאחוזתה, לפיכך ישבו בני ישראל בארץ גושן, בארץ שרה אמם. וכתב לה את הגר בתו מפלגשו שפחה, ומניין שהייתה הגר בתו של פרעה מפלגשו שני ושרי אשת אברם לא ילדה לו ולה שפחה מצרית ושמה הגר. והשכים פרעה בבקר ונבהל, שלא קרב אליה, ושלא קרא לאברהם ואמר לו הרי אשתך שרי לפניך וכל שטר כתובתה עמה, קח ולך ואל תעמוד בארץ הזאת, שני ועתה הנה אשתך קח ולך, ויצו עליו פרעה אנשים.

מעבור אברהם לבא אל ארץ כנען גר בארץ פלשתים להנפש שם והלך, והכל צפוי לפני הב"ה, ושלא אבימלך ויקח את שרה סבור להעמיד ממנה בנים, שני וישלח אבימלך ויקח את שרה, ונעשה אבימלך וכל נקבות ביתו עקרות, ואפי' קדמאי לאבימלך עד ביצי כנים עקרות, שני כי עצור עצר ה'. וירד מיכאל המלאך ושלף את חרבו עליו, אמר לו אבימלך זה דין אמת ומשפט אמת להרגני עד שלא ידעתי, הגוי גם צדיק תהרוג, אמר לו השב אשת האיש כי נביא הוא. ר' יהושע בן קרחא אומר לר' טרפון כל מה שנתן אבימלך לאברהם בעבור שרה נתן, שני ויקח אבימלך צאן ובקר ויתן לאברהם, ועמד אברהם והיה מתפלל לפני הב"ה ואמר לפניו רבונו של עולם בראת את העולם לפריה ורביה, אבימלך וכל נקבות ביתו יפרו וירבו, ונעתר לו הב"ה, שני ויתפלל אברהם על אבימלך וירפא אלהים את אבימלך ואת אמהותיו וילדו.

מבואר, שהיה הבדל גדול ועצום בין ב' הלקיחות. פרעה היה בעל תאוה ורצה בשרה לאשה משום יפיה, אכן זה נחשב לנסיון משום שנסתבב לו צער משום שרה, וכדברי ר"א אפשר שאדם רואה שנוטלים אשתו ואינו קורע בגדיו. אולם אחר שכבר ראה שאין הקב"ה נותן ליגע בשרה כלל, וכל מטרת לקיחתה לפרעה היתה משום שעל ידי זה יהיה לו רכוש רב, ועיין רש"י וילך למסעיו, שפרע הקפותיו, הרי שבשנות הרעב נתרשש והוצרך להקיף, ומעשה פרעה היה על מנת שיהיה לו ממון רב. מלבד מה שיש בו סימן לבנים בגלות מצרים.

אולם מעשה אבימלך לא היה בו צער וסכנה, שהרי ידע שלא יצליח לגעת בה, וכפי שהיה באמת, מצד זה אין ראוי להחשיב מעשה אבימלך לנסיון, אולם התנא הוכרח להסביר מדוע אכן לקחה אבימלך, וכאן אנו רואים שהיו כל בני ביתו של אבימלך עקרים, וסיבב הקב"ה שרצה אבימלך לשאתה על מנת שיגרום זכותה וזכות אברהם שיוכל להוליד ממנה בנים (כמבואר ברד"ל שם), וכל זה נסתבב כדי שאברהם יתפלל עבורו, ובזכות תפילה זו נושע גם אברהם ושרה, שמאחר שביקש רחמים עליהם ואמר שתפקיד הבריאה לפרות ולרבות, הנה כל המתפלל על חבירו הוא נענה תחילה, ולכן נסתבב מעשה זה.

ג. שיטת המדרש תהלים א'

במדרש תהלים (יה) מצאנו שיטה נוספת, "דבר אחר האל תמים דרכו - זה אברהם, שנאמר (בראשית יז, א) התהלך לפני והיה תמים. אמרת ה' צרופה - שצרפו הקב"ה בעשר נסיונות. ואלו הן - כשירד לתוך כבשן האש, שנאמר (שם טו, ז) אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים. (שנים) [שני], כשאמר לו לך לך. ושנים בשרה. בהגר, (שם טז, ב) בא נא אל שפחתי. ובישמעאל, (שם כא, י) גרש האמה הזאת. ובמלכים, (שם יד, יד) וירק את חניכיו. ובמילה, שאמר לו הקב"ה (שם יז, א) התהלך לפני והיה תמים. ובין הבתרים, כשראה המלכיות משעבדות לבניו. וביצחק, (שם כב, ב) קח נא את בנך את יחידך. הוי, אמרת ה' צרופה מגן הוא. אומות העכו"ם אומרים, למה הקב"ה מחבב לאברהם, הצילו מכבשן האש ומן תשעה מלכים ואוכלוסין, ומכל הצרות שעברו עליו. אמר להן הקב"ה, הריני אומר לו שיקריב את בנו והוא שומע לי, וחוסה בי, לפיכך אני מגינו. הוי, מגן הוא לכל החוסים בו. ולמחר מברכין בניו בתפלה, ברוך מגן אברהם".

נראה להסביר, שלשיטת המדרש אנו מונים לנסיון רק דברים שנוכר בהם לשון דיבור ואמירה, ולכן זכה לחלקו **שאומרים** מגן אברהם. ולכן מזכירים על הפסוק **'אמרת** ה' צרופה', שנסתבב במאמר ה'. עפ"י יתבאר כך, הנסיון הראשון היה אור כשדים, שירד שם משום ששמר על מאמר ה', וה' אמר לו שהוא הוציאו משם. השני כשאמר לו לך לך לארץ כנען, והשלישי שאמר לו לך לך לארץ המוריה. הרביעי והחמישי נסתבבו במאמר ה' בנבואה על ידי שרה, הראשון לשאת את הגר והשני לשלח את ישמעאל וממילא גם את אמו (ולכן מזכיר את ישמעאל לחוד, לומר שזה היה בהגר לחוד וזה ישמעאל לחוד). מילה ועקידה הם ציווי ה' אליו, והיה צריך לקיים מאמר ה' לצרפו. גם מלחמת המלכים ציין את הפסוק 'וירק את חניכיו' ואמרו חז"ל (נדרים לב.) שהוריקן בדברי תורה, או שאמרו (ב"ר מג, ב) "רבי נחמיה אמר, אברהם הוריק פנים כנגדן אמר אצא ואפול על קדוש שמו של מקום", הרי שהיה הנסיון באמרי פיו, היינו שיקיימו דבריו לעשות רצונו של מקום.

כולם הכנה לעקידת יצחק

עוד למדתי מדברי המדרש, שאין עשרת הנסיונות מובדלים זה מזה אלא שלבסוף הגיע מנינם לעשרה, אלא שכל הנסיונות היו מיועדים על מנת שיזכה בנסיון האחרון הוא עקידת יצחק. שם זכה לחלקו 'מגן אברהם'.

עפ"י הבנה זו, נוכל להסביר שאכן בעקידת יצחק היו יי נסיונות אלא מאחר שעמד בנסיונות קודם לכן - מכח זה יכל לעמוד גם בנסיון זה.

א] באור כשדים מסר אברהם נפשו להעלות את עצמו עולה לה', ומכח זה היה ביכלתו לקחת איש ובפרט בנו ולהעלותו לעולה, שהרי עמד בנסיון מעין זה. ב] לך לך, כנגדו נאמר בעקידה לך לך אל ארץ המוריה, וכמו שהובא למעלה, וגם בעקידה היה נסיון מעין זה ללכת אל מקום בלא ידיעה להיכן, ולהטלטל ממקום למקום עד הגיעו אל מקום המכוון מאת ה'. ג-ד] לקיחת שרה אל המלכים, הנה יש בזה דמיון לעקידה, שהרי אשתו היתה הקרובה אליו ביותר, בפרט שעקרה היתה, והלכה עמו בכל מצב, ואעפ"כ כשחמדוה מלכים לא סר מאת המקום, כיו"ב בעת לקיחת

יצחק למלך מה"מ. מה עוד ששרה מתה כתוצאה מכך, הרי שהיה בזה דמיון רב יותר. ה) מלחמת המלכים, ששם הרג בחרב למען העמדת האמת ודת האמת, להרוג הכופרים והמורדים בה', כאן נצטוו לקחת את המאכלת ולשחוט את בנו. ודאי שהבדל גדול בין הדברים, אולם לקחת חרב ומאכלת לקיים רצון ה' בזה הם שוים. [אור כשדים הוא ענין האש, ומלחמת המלכים ענין המאכלת]. ו) ענין לקחת הגר, היינו שאיש מזרע שם ועבר יצטרך לקחת מבני חס השפלים ומהם להעמיד זרע, כיו"ב היה נסיון העקידה, שהרי על ידי מיתת יצחק ישאר זרעו בעולם רק ישמעאל, וזה דומה לנסיון ההוא. ז) בב"ה, שענינו שזרים ישעבדו בבניו, היינו שלמרות שהם רחומי ה' הם יסבלו יסורים גדולים על אמונתם זו, וידיעה זו היתה הכנה ליסורים הגדולים ביותר של רחמי אב על בנו ממש, להקריבו לפני ה'. ח) מילה, שנכנס לסכנת הגוף למול בן מאה שנה, והיינו לעשות חבלה בגופו למען ה', כיו"ב ביקש אברהם שגם אם לא שחטו ממש לכה"פ יעשה בו חבלה למען שמו ית'. ט) שילוח ישמעאל, זה היה הכנה שלמרות רחמי אב על בנו, יעשה מידותיו אכזריים למען רצון ה', וזה היה הכנה מצד שהוא בנו. י) אחר הדברים האלה הגיע זמנה של עקדת יצחק, שכלולה מכל הנסיונות האחרים, ולכן אנו מזכירים רק עקדת יצחק, וזה פשר דברי המדרש, שעל כל טענות האומות מזכירים ענין עקדת יצחק למרות שהיו יי נסיונות, יען שכל הנסיונות כלולים ומכינים לעקדה עצמה.

[עוד נראה להסביר בדברי המדרש, שלקחת הגר היתה נסיון, והיינו כמ"ש שזרע שם המובחר הוצרך להעמיד זרע מבין השפחה מזרע עבד עבדים יהיה לאחיו. נראה שהיה בזה כמה טובות גם כן. שהנה על לקחת שרה לבית פרעה אמרו חז"ל שהיה זה הכנה לבנים, היינו שלא יהיה שלטון למצרים בנשות ישראל, ושיצא ברכוש גדול וכו'. אולם כתוצאה ממעשה זה נוצר מציאות, ששרה שלטה בזכרים של מצרים, שכולם הללו אותה אל פרעה ופרעה נתן לה מתנות רבות עבורה, ואילו אברהם שלט בנשותיהן, שהרי הגר היתה בת פרעה כמבואר בחז"ל, נמצא שמכח מעשה זה היה סימן לבנים שלמרות הכל לא יצליחו המצרים לשעבדם לגמרי, שהרי אביהם ואמם כבר שלטו על המצרים].

ד. שיטת המדרש תהלים ב'

שיטה נוספת ראינו במדרש תהלים (מזמור צה) "ועשר נסיונות נתנסה אברהם אבינו, ואלו הן - אחד באור כשדים. ולך לך מארצך. ויציאתו מחרן. ויהי רעב. ושנים בשרה, בפרעה ובאבימלך. ושל מילה. ושל בין הבתרים. ושל יצחק. ושל ישמעאל".

מדברי המדרש כאן יש ראייה לדברי לעיל, היינו שהלך אברהם כמה פעמים, גם שהלך מאור כשדים וגם שהלך מחרן למעמד ברית בין הבתרים וגם שהלך מחרן ללכת ארצה כנען, ולכן נזכר בפסוק ג' הליכות מארצך וממולדתך ומבית אביך.

יש מקום לצמצם במחלוקת שבין ב' המדרשים במדרש תהלים, ולומר שהנזכר במדרש לעיל ב' נסיונות בלך לך, היינו ההליכה מאור כשדים וגם ההליכה מחרן, אלא שנחלקו, שלשיטת המדרש למעלה אנו מונים את לקיחת הגר לאשה לנסיון ואילו את הרעב אין מונים, ואילו לשיטת המדרש כאן אנו מונים את הרעב ולא את לקיחת הגר.

אפשר שביאור המחלוקת היא, ששיטת המדרש כאן שאין מונים דברים שעשה מעצמו, היינו מלחמת המלכים או לקיחת הגר, כי דברים אלו מרצון נפשו עשאו. אולם ויהי רעב הוא נסיון מצד עצמו, שגם אם ירידתו למצרים ברעות נפשיה עבד, מכל מקום עצם הרעב שמשום כך ירד מנכסיו והוצרך לחפש מזון, זהו הנסיון.

אולם שיטת המדרש תהלים לעיל, שאין מונים את הרעב משום שעדיין לא אראה לו את הארץ, והוא חלק מלך לך. גם מונים את מלחמת המלכים שהיה לו שם נסים גדולים.

או יבואר, שלשיטת המדרש הזה מונים את כל המקומות שנעשו לו נסים גדולים. שהנס שנעשה הוא המוכיח על הנסיון, וגם יש גירסא בפרדר"א שתחת לשון נסיון נאמר 'נס', היינו שעשרת הנסים שנעשו לו הם המוכיחים שהיה שם נסיון מאת ה' וכשעמד בהם עמדו לנס, על ידי נס שעשה לו ה'. הנה באור כשדים ניצל מכבשן האש, בהליכתו נעשה לו נס שנתגדל שמו וכבודו בכל העמים, ובהליכתו מגוי אל גוי וממלכה אל עם אחר לא הניח איש לעשקם. במלחמת המלכים נעשה לו נס. בשילוח הגר וישמעאל נעשו להם נסים להצילם ולהשאירם בחיים. בלקיחת שרה לבית המלכים נעשו להם נסים. אולם עקדת יצחק אין צורך לנס לדעת שהיה נסיון כי הכתוב מעיד והאלקים נסה את אברהם.

עוד מצאנו בדברי הראשונים כמה שיטות במנינם, יעויין רמב"ם מאירי רבינו יונה ורשב"ץ למסכת אבות פ"ה, אולם אינם כשיטות חז"ל.

עוד יש לדקדק בדברי חז"ל, שיש כמה משמעויות בטעם הנסיונות, האם תפקידם להודיע לבאי עולם מה זכותם של ישראל, או שהיה תפקידם להגן בעד ישראל בעת שיעברו על עשרת הדברות, או כשינסו את ה' עשרה נסיונות. גם מצאנו בדברי המקובלים שהם כנגד עשרה מאמרות שנברא בהם העולם, כי העולם נברא עבור אברהם וזרעו. אולם לא הגעתי לידי מידה זו להבין דבריהם על בורים, ובעז"ה אקוה שיאיר עיני במאור תורתו להשכילם בדרך אמת.

שבת שלום ומבורך